

MIROSLAV KUČERA

Ústav historie, Filosofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika

 0000-0003-3726-2066

Strana demokratickej ľavice – její vznik, vývoj a zánik

The Party of the Democratic Left – Its Origin, Development, and End

The study traces the emergence, development, and transformation of the SDE into a modern left-wing party of the European type. The author's goal is to highlight the multi-layered complexity of the circumstances that accompanied efforts to shift the SDE program towards social democracy. The author of the study seeks to bring the reader closer to individual SDE congresses, where polarisation occurred within the SDE and the formation of individual opinion streams emerged. The author's core research subjects include the programmatic material of the SDE from its first congress in December 1991 to the completion of the divergence and the establishment of the platform of the Modern European Socialist Party, or Social Democratic Alternative, in March 2002. The 10th SDE congress in December 2004 and the merger with Smer are also an integral part of the work. Although this was presented as a unification of the left in the face of the radical reforms of the right-wing government, in reality, the fusion of the two parties marked the end of a chapter in the modern history of the left in Slovakia.

Keywords: democratic socialism, left; federation, Party of the Democratic Left, differentiation process in the Communist Party of Czechoslovakia

Úvod

Nahlédneme-li do nedávné minulosti, tedy na počátek 90. let 20. století, můžeme konstatovat, že téma Strany demokratickej ľavice skýtá bohaté možnosti pro badatelský výzkum. Předkládaná studie si nenárokují úplnost ve výčtu děl autorů, kteří sledovali vývoj v Komunistické straně Slovenska a následně v SDE. Čeští i slovenští autoři se ve své většině nezabývají fenoménem SDE.

Z děl, co kladou důraz na přeměnu KSS v moderní levicovou stranu, lze uvést především práci Lubomíra Kopečka *Politické strany na Slovensku 1989–2008* z roku 2007. Autor čtenáři představuje jednotlivé politické strany působící na slovenské politické scéně po roce 1989. Zaměřil

se zde na jejich analýzu a jejich působení v systému politických stran na Slovensku. V případě SDE zkoumá tuto stranu od jejího vzniku až do údobí krize na počátku 21. století. SDE prošla mnohými změnami, proměnila se i její schopnost vstupovat do koalic. Významnou roli hrála otázka její úspěšnosti v procesu transformace ve stranu sociálnědemokratického typu. Stejně téma L. Kopeček sleduje spolu s Vitem Hlouškem v knize *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran* (2002). V této práci L. Kopeček současně pojímá SDE jako reprezentanta hnutí tzv. Nové levice, mám tím na mysli politické strany hlásící se k programu Italské komunistické strany (PCI), od února 1991 Strany demokratického socialismu (PDS).

Jednotlivými politickými stranami na Slovensku se L. Kopeček (2003) zabývá ve své knize *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Zaměřuje se zde na slovenský politický systém a na politický vývoj v 90. letech. Kromě jiného čtenáři představuje poměrně složitý vývoj v SDE v 90. letech. Kopeček se tematice transformace SDE věnuje i ve svých příspěvcích otištěných v časopise *Středoevropské politické studie* (Kopeček 2000, 2001).

Spektrum politických stran na Slovensku detailně zachytil Ľubomír Lipták ve své publikaci *Politické strany na Slovensku 1860–1989* z roku 1992, vzhledem k časovému rozmezí, jež je předmětem jeho výzkumu, nezahrnuje tato práce SDE.

Na zvolené téma se vyjádřil i P. Weiss¹. V publikaci *Dubček* od Miroslava Londáka a Slavomíra Michálka (2018) se podrobně rozepisuje o roli A. Dubčeka při sbližování Sociálně demokratické strany Slovenska a SDE.

Ze slovenských autorů se k tématu Sociálnědemokratické strany Slovenska vyjádřil ve své knize *Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku* (1996) Boris Zala². Jako spoluautor této publikace se v závěrečné kapitole s názvem „*Ku zmyslu sociálnej demokracie v slovenských dejinách*“ zabývá úlohou sociální demokracie v narativu slovenských a československých dějin první poloviny 20. století.

Juraj Marušiač (2016) ve své studii *Slovenské politické strany a vstup Slovenskej republiky do Evropskej únie* analyzuje postoje jednotlivých politických stran k evropské integraci a nabízí čtenáři svůj pohled na slovenskou politiku po roce 1989. SDE je okrajově zmíněna i v příspěvku s názvem *Politické strany a hnutie na Slovensku* od Svetozára Krna a Marcely Slobodníkové (2016).

Hlavním zdrojem informací pro zpracování archiválií počínaje 5. sjezdem SDE jsou soubory dokumentů, jež pro vnitrostranické potřeby vydala v roce 2000 Republiková rada SDE. Význam těchto dokumentů jako historického pramene nebyl dosud plně zhodnocen. Důvodem je ta skutečnost, že Smer, jenž po sukcesi převzal jako právní nástupce práva a povinnosti SDE v plném rozsahu, se ujal i stranického archivu.³

¹ Předseda SDE v letech 1990–1996

² Předseda SDSS v letech 1990–1992

³ Za umožnění studia soukromého archivu P. Weissa a dokumentace ze stranického archivu SDE autor této studie vděčí jednak Ústavu politických věd SAV a jednak vedení strany Smer-SD. Petru Weissovi a oběma institucím proto vyslovuje své poděkování.

Výzkumnou otázkou studie je charakter transformace bývalé KSS na stranu sociálně demokratického typu, a to ve smyslu, zda byla tato proměna úspěšná nebo ne. Studie ukazuje na konkrétních faktech, že transformace KSS na SDL a její další vývoj odráží zásadní změny, které se děly v československé společnosti po roce 1989 a dále pak od roku 1993 v samostatné Slovenské republice.

Primární přínos studie, jejíž téma není možné v celé šířce obsáhnout v jednom článku, spočívá v archivním výzkumu sjezdových programových a jiných dokumentů strany. Na základě faktografie jsem se pokusil zrekonstruovat vývoj v SDL na slovenské politické scéně, zobrazit komplikovanost konfliktů, které probíhaly v rámci KSS a následně v SDL. Můj výzkum tak doplňuje analytické práce dalších autorů, kteří nekladli až takový důraz na archivní materiály, ale spíše využívali sekundární zdroje. Právě v tomto vidím „přidanou hodnotu“ svého textu.

Účelem studie o SDL je poukázat na vznik, vývoj a proměnu SDL v „moderní levicovou stranu evropského typu“, jež se důsledně distancovala od normalizačních praktik předlistopadové KSČ. Úvodní vhled do nově se formujícího levicového spektra na Slovensku po listopadu 1989 nám nejlépe umožní přiblížení vztahu KSS ke KSČ.

Politické spektrum v ČSFR se po roce 1989 rozdělilo na pravicové a levicové strany. Hlavním dělícím znakem je přístup k rovnosti a roli státu. Pro pravicová uskupení je základem prosperity soukromé vlastnictví. Podporují volný trh, nízké daně a minimum státních zásahů. Sociální pomoc by podle nich měla být cílená a role státu by se měla omezit na vnější a vnitřní bezpečnost. Hlavním pilířem pro levicové strany je důraz na regulaci trhu a ochranu zaměstnanců. Silný sociální stát má být garantem dostupného zdravotnictví, školství a důchodů. Ze čtyř M. S. Lipsetem a S. Rokkanem stanovených „*cleavages*“ autor této studie ve své práci zmíní socioekonomické konfliktní linie na jedné straně mezi levicovým subjektem a na straně druhé středopracovními a pravicovými stranami (Rokkan - Lipset 1967).

Komunistická strana Slovenska ztratila svou organizační samostatnost v září 1948, kdy se v podstatě proměnila v oblastní organizaci KSČ, zcela podřízenou pražskému vedení. Postoj pražského vedení přetrval až do 18. sjezdu v listopadu roku 1990, a to i přesto, že 4. listopadu 1968 nabyl platnosti zákon o československé federaci.

Bezprostředně po listopadu 1989 působila KSS v rámci KSČ bez právní subjektivity a ve volbách v roce 1990 vystupovala jako součást KSČ. Snahu o nezávislost a svébytnost KSS můžeme zaznamenat ve volebních programech KSS, hlavně pak v manifestu „*Kdo jsme a kam směřujeme*“.

Federalizaci KSČ se zabýval i mimořádný sjezd KSČ 20.–21. prosince 1989. Ale až 18. sjezd počátkem listopadu 1990 vyhověl úsilí slovenských komunistů a rozhodl o vytvoření federální strany a dvou národních stran KSS a KSČM. Federální rada byla 24 členná (12+12) a všechny tři formace byly evidovány jako samostatné právní subjekty.

V prvních dnech po 17. listopadu 1989 probíhal vývoj v KSS odlišně od federální KSČ. Na 1. února 1990 svolal Jaroslav Čelko do bratislavského Muzea V. I. Lenina 14 členů KSS a dohodl zde vytvoření Platformy komunistické obnovy KSS. Platforma se ve svém programu vzdala diktatury proletariátu, demokratického centralismu i vedoucí úlohy strany ve společnosti. Přihlásila se „k demokratickému socialismu jako organickému spojení hodnot humanismu, sociální spravedlnosti, pluralitní demokracie a samosprávy“ (Dinuš 2021, s. 499). V programových tezích

odmítla spolupráci se sociální demokracií a zveřejnila svůj cíl – „tvořivě rozvíjet marxismus leninismus jako vysoce humánní myšlenkový systém“ (Dinuš 2021, s. 501). Kromě názvu se tak KSS ve velmi krátké době vzdala téměř všeho, co hlásala do listopadu 1989.

Reformní politici v čele s P. Weisssem se již od mimořádného sjezdu snažili stranu programově posunout směrem k sociální demokracii. Jako příklad jim posloužily P. Weisssem mnohokrát vzpomínané události v Polsku a Maďarsku. Skupina pragmatických reformních politiků v řadách KSS velmi pozorně sledovala i vývoj v Komunistické straně Itálie (PCI). P. Weiss se zúčastnil i památného 20. sjezdu PCI v Rimini 3. února 1991, kde došlo k přejmenování největší evropské komunistické strany PCI. Z 845 delegátů se pro nový název strany Demokratická strana levice (PDS) vyslovilo 75 %. Představitelé SDL pak často v různých rozhovorech připomínali, že název SDL na Slovensku „zavedli o dva týdny dříve, než se PCI přejmenovala na 20. sjezdu“.

Rozhodující význam „k oproštění se od ideologického dědictví KSČ“ (Kopeček 2007, s. 236) měl sjezd KSS 20.–21. října 1990 v Prešově. Byl jím zakončen diferenční proces, jenž byl započat volbami do Federálního shromáždění a obou národních rad 8.–9. června 1990 a vyústil ve vznik SDL. Sjezdu v Prešově počátkem září 1990 předcházely vyhlášení dvou názorových platform, a to Platformy socialistické orientace a Platformy komunistické obnovy. Zformování obou názorových proudů lze chápat jako dovršení polarizace uvnitř KSS, o jejímž počátku hovoříme již v souvislosti s mimořádným sjezdem KSČ v prosinci 1989. Stoupenci Platformy komunistické obnovy hodnotili změny v KSS jako ústup od „jedině správných principů marxismu-leninismu“. Příznivci Platformy socialistické orientace (PSO) své postoje shrnuli do 10 bodů, v nichž odmítli „cestu prosazovanou komunistickými stranami“ a přihlásili se „k obhajobě práv pracujícího lidu“. V prohlášení dále požadovali, aby strana vystupovala jako „slovenská národní politická síla odpovídající novým pluralitním podmínkám“ (PSO 1990, s. 6). Samotný sjezd se nesl ve znamení chvílemi až vášnivé diskuse zástupců obou platform. Ti za komunistickou obnovu zdůrazňovali, že se nehodlají vzdát komunistických ideálů. Hlavním jejím požadavkem bylo zachování jednoty strany a v semknutých řadách tak čelit projevům antikomunismu. Naproti tomu představitelé Platformy socialistické orientace akcentovali potřebu odtržení se od pozůstatků neostalinismu a otevření se tradičním socialistickým hodnotám. Strategii stoupenců zásadní transformace KSS včetně změny názvu bylo vytvoření strany sociálně demokratického typu hledající nové alternativy. Poměrem hlasů 206 : 195 byl předsedou strany zvolen Peter Weiss, místopředsdou Milan Ftáčnik. Nově zvolený předseda ve svém projevu mimo jiné uvedl: „Máme dvě možnosti, buď se rychle a důsledně ideologicky, organizačně i změnou názvu proměníme v moderní levicovou stranu s vlastní originální identitou a reálným národním programem, nebo se nedokážeme zbavit všeho neostalinského balastu a postupně se změníme v sektu“ (Dinuš 2021, s. 489). Nový dvoukomorový ústřední výbor (ÚV) se skládal z 21 členného výkonného výboru (ÚVV) a rady zástupců okresních organizací.

Nejvýznamnějším bodem usnesení, jež prosadilo reformně orientované křídlo, se ukázal být nový zdvojený název strany. Ten na návrh P. Kanise zněl: Komunistická strana Slovenska – Strana demokratické levice (KSS–SDL), s tím, že ÚV byl zplnomocněn rozhodnout minimálně třípětinovou většinou o definitivním pojmenování, „až k tomu dozrají politické a právní podmínky“ (PSO 1990, s. 7), praví se v usnesení.

Na 3. zasedání ÚV KSS–SDE 26. ledna 1991 se pro návrh na vypuštění první části názvu KSS–SDE s platností od 1. února 1991 vyslovilo z 21 členů ÚVV 19 a dva byli proti. Z 35 přítomných zástupců rady okresních organizací změnu podpořilo 30 hlasujících, což představovalo většinu, a čtyři byli proti.

ÚV SDE se současně obrátil na všechny politické strany a hnutí levicového zaměření s prohlášením, kde se kromě jiného píše: „Změnou názvu strany se završil náš rozchod s minulostí. Změnou názvu pokračujeme v utváření nové strany a toto rozhodnutí činíme v přesvědčení, že jde o náš příspěvek k vytváření silné levice, schopné obhajovat zájmy všech lidí práce” (Krno - Mišúro 1991, s. 1-2). Přerod strany slovenských komunistů v „moderní levicovou stranu, zbavenou ideologického dědictví komunistické strany“ (Kopeček 2007, s. 187), završil 1. sjezd SDE svolaný na 14.–15. prosince 1991 do Trenčína.

3. zasedání ÚV KSS–SDE sice „ukončilo historickou kontinuitu s KSS” (Kopeček 2007, s. 187), ale zastánci marxisticko-leninské linie, jak se sami označovali, založili na jaře 1991 dvě komunistické strany, KSS 91 a ZKS (Zväz komunistov Slovenska), jež se později spojily a ponechaly si tradiční název Komunistická strana Slovenska.

1. sjezd SDE

V kontextu kritické reflexe transformace komunistických stran v Československu na počátku 90. let lze 1. sjezd SDE 14.–15. prosince 1991 v Trenčíně hodnotit jako úspěšný pokus o prezentaci pohledu na období socialismu optikou radikální odlišnosti. Dokladem oné jinakosti je sjezdem přijatý program „O co usiluje SDE” a schválené rezoluce. Za hlavní programové cíle sjezd stanovil „prosazování zájmů a potřeb lidí práce” spolu s úsilím SDE uplatňovat „zásady demokratického socialismu jako organického spojení hodnot humanismu, sociální spravedlnosti, pluralitní demokracie a samosprávy“ (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992).

SDE se programově přihlásila ke stockholmské Deklaraci zásad Socialistické internacionály (SI) a jí prosazovaným hodnotám evropské demokratické levice. Záměrem bylo „přispět ke spolupráci socialisticky a sociálnědemokraticky orientovaných sil na Slovensku, v Česko-Slovensku i v Evropě” (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992). V svém programu se SDE zasazuje o přechod „k výkonnému sociálně a ekologicky orientovanému tržnímu hospodářství, které respektuje hranice sociální únosnosti obyvatel a uznává pluralitu vlastnických forem” (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992). Privatizaci „s nejmenšími sociálními ztrátami” pokládá za jeden ze způsobů obnovy podnikatelského prostředí. Nesouhlasí s „ekonomickou likvidací zemědělských družstev” ale naopak podporuje „zakládání samosprávných a družstevních podniků jako alternativy k centralisticky uskutečňovaným změnám” (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992).

Mezinárodně-politická část programu kladla důraz na respektování „národně-státních zájmů a emancipačního úsilí Slovenska” (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992). Podporovala celoevropský systém kolektivní bezpečnosti a současně odmítala začlenění ČSFR do jakýchkoli vojenských uskupení.

Nový název strany zvyšoval hodnověrnost SDE, která jej vnímala jako svůj podíl na „renewanci levicové politiky, jejíž ideály a hodnoty nebyly zdiskreditovány zločiny stalinismu” (Do-

kumenty 1. sjezdu SDE 1992). Jak zaznělo v úvodním projevu P. Weisse, pravicová politická reprezentace prosazuje „unitární centralistický model federace“, a proto „nadešel čas pro spolupráci levice“ (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992), a to prostřednictvím členství SDE v Socialistické internacionále (SI).

K prosazení „osvědčených hodnot mezinárodní levice“, je nutné „využít zkušenosti všech levicových a politických sil“ (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992), dočteme se v přijaté rezoluci „Za novou mezinárodní levici“. Mezi zmíněné hodnoty levice pak delegáti 1. sjezdu zařadili: demokratický socialismus, solidaritu, parlamentní demokracii, efektivní politický systém, sociální spravedlnost a nenarušitelnost přirozených lidských práv a svobod. K naplnění těchto cílů považovala SDE Socialistickou internacionálu za nejvhodnější platformu.

Rezoluce k otázce „Federace KSČM a SDE“ označila organizační spojení KSČM a SDE za nefunkční. Důvodem byl rozdílný vnitřní pohyb v obou seskupeních a vnitropolitická situace v České republice a na Slovensku. Motivem pro opuštění Federace se stal možný budoucí vstup SDE do Socialistické internacionály. Ukončení účasti SDE ve Federaci přijatý dokument posuzuje jakožto „důsledek odlišnosti transformačních procesů v Čechách a na Slovensku“ (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992). V České republice zvolili cestu „vnitřních reforem a modernizace strany“, zatím co na Slovensku se prosadila tendence „rekonstituce strany“.

Kromě již dvou citovaných písemností, první kongres SDE přijal následující rezoluce:

- Rezoluce ke státoprávním otázkám
- Rezoluce k politicko-ekonomické situaci na Slovensku a v ČSFR
- Rezoluce k postavení národností a etnických skupin

Vystoupení z Federace lze považovat za jeden z nejdiskutovanějších bodů sjezdového usnesení. Delegáti vycházeli z odlišných podmínek působení na české a slovenské politické scéně a z rozdílných priorit. Za svůj cíl si stanovili „překonat dosavadní rozdrobenost a izolovanost demokratických levicových sil“ (Dokumenty 1. sjezdu SDE 1992) a přispět tak k vytvoření podmínek pro spolupráci demokratické levice v Československu a v celé Evropě. Ve vstupu do Socialistické internacionály spatřovali naději na ukončení rozkolu v mezinárodní levici. Spolupráci s KSČM prostřednictvím Federace za této situace delegáti sjezdu vnímali jako zátěž, které se musí co nejdříve zbavit.

O členství v Socialistické internacionále SDE postupně usilovala již od svého 1. sjezdu. Tehdy SI sdružovala 40 členských a 23 přidružených socialistických a sociálnědemokratických stran na 5 kontinentech. Navázala na tradice II. internacionály založené B. Engelsem v roce 1889. Znovuustavena byla roku 1951 na kongresu ve Frankfurtu nad Mohanem přijetím deklarace, jež definovala základní cíle demokratického socialismu, založeného na hodnotách svobody, spravedlnosti a solidarity. Programovým dokumentem, jenž předcházel revolucím v roce 1989 ve východní Evropě, byla Deklarace zásad Socialistické internacionály, přijatá ve Stockholmu v červnu 1989. Deklarace vymezuje hlavní principy a cíle demokratického socialismu na základě zkušeností západoevropských zemí. Přijatá Deklarace zásad cílí k „mírovému světu“, kde je umožněn rozvoj schopností každého jedince, oproštěného od jakéhokoliv politického tlaku. Za nejdůležitější podmínku demokratického výběru politických alternativ považují sociální demokrate a socialisté svobodné volby, zachování míru a odzbrojení.

Mír, coby principiální antecedence „všech našich nadějí“, praví se v Deklaraci zásad, nemůže

být zaručen jaderným zastrašováním ani závody ve zbrojení. Zásadní význam má proto vojenská rovnováha na co nejnížší úrovni. Za vážné nebezpečí pro budoucnost představitelé Socialistické internacionály označili snahu velmocí globalizovat jednotlivé konflikty. Podle jejich názoru, nelze se vytčené mety, tudíž demokratického socialismu, domoci jen v některých zemích. Osudy lidí jsou vzájemně propojené, a proto musí všechny socialistické strany světa spolupracovat. Pierre Mauroy⁴, jenž v září 1992 na 19. kongresu Socialistické internacionály v Berlíně nahradil v předsednické funkci Willyho Brandta, zde v této záležitosti uvedl: „Porážka komunismu ve východní Evropě neznamená zánik socialismu, ale naopak, začátek soupeření ideologií” (Babic 1992, s. 4). Poslanec Evropského parlamentu za Italskou socialistickou stranu (PSI) Jiří Pelikán často na půdě Socialistické internacionály poukazoval na skutečnost, že východoevropské socialistické a sociálnědemokratické strany nejsou v SI zastoupeny. Pochopení zprvu nacházel v Německu a Rakousku, postupně se přidávaly ostatní strany. Vyjednáváním o přistoupení SDL do Socialistické internacionály byl pověřen dlouholetý člen Poslanecké sněmovny Italské republiky Piero Fassino⁵, bývalý ministr spravedlnosti a ministr zahraničního obchodu. Řádným členem SI se SDL stala na jejím 20. kongresu v New Yorku 11. září 1996.

Výjma svého programu „O co usiluje SDL”, sjezdové usnesení schválilo Stanovy strany a vzalo na vědomí zprávu o hospodaření SDL. Podle výroční zprávy za rok 1991, strana disponovala majetkem v hodnotě „127 milionů korun” (Kopeček 2007, s. 187). K tomu je nutné připočítat soustavu organizačních struktur na území celého Slovenska. Ostatní politické struktury si ji musely vybudovat. To vše činilo z SDL v první polovině 90. let jednu z nejbohatších politických stran na Slovensku s majetkem kolem „40 milionů korun” (Kopeček 2007, s. 187). V červenci 1990 ještě setrvalo v původní KSS 194 000 straníků. I zde jsou převzaty údaje z publikace Lubomíra Kopečka Politické strany na Slovensku 1918 – 2008. Do prosince 1991 se přeregistrovalo 45 000 členů KSS, tedy, nově si podali přihlášku. Dalších 2 000 nečlenů KSS do SDL vstoupilo. I přesto, že šlo přibližně „o desetinu oproti předlistopadovému stavu KSS” (Kopeček 2007, s. 187), stala se SDL politickou formací s nejpočetnější členskou základnou.

V souvislosti s přípravou na parlamentní volby v červnu 1992 sjezd SDL svým usnesením uložil ÚVV „intenzivněji spolupracovat s levicovými politickými silami a stranami” (Dokumenty 1. sjezdu SDL 1992). Přirozeným partnerem pro předvolební spojení, případně i pro povolební spolupráci, se SDL jevila SDSS (Sociálnědemokratická strana Slovenska). Programová vyhraněnost založená na zásadách Socialistické internacionály a „snaha o rozšíření prostoru pro levicovou politiku” vedly obě strany k jednání o uzavření koaliční dohody o kooperaci po volbách 1992. Nově vzniknuvší koalici měla s odkazem na strategii pragmaticky unifikované pravice stmelit idea součinnosti všech demokratických levicových sil v tehdejší Českosloven-

⁴ Pierre Mauroy (1928–2013) byl významným francouzským politikem. V době prezidenta Mitterranda (1981–1984) francouzský premiér, 1988–1991 předseda Socialistické strany, v letech 1992–1999 předseda Socialistické internacionály.

⁵ Piero Fassino (1949) již jako 19 letý vstoupil do PCI. V roce 1991 přešel do PDS, již ve funkci tajemníka pro mezinárodní vztahy zastupoval v Socialistické internacionále. V roce 1998 PDS společně s několika menšími stranami z tzv. levého středu vytvořila DS (Demokraty levice), postupně vedenou Massimo D'Alema a Piero Fassinem. V roce 2007 se DS sloučila s několika centristickými stranami, především se stranou Democrazia è Libertà (DL), běžně známou jako Daisy, a vytvořila sociálnědemokratickou PD (Demokratickou stranu). V r. 2018 jej PD vyslala do Parlamentního shromáždění Rady Evropy, kde působí ve funkci zpravodaje.

sku. Aktéry sice spojovala kritika pravicové politiky, odlišoval je však současně akcent na jevy, jež v politické rétorice zaznívaly nejčastěji. Na tiskové konferenci SDE 10. března 1992 P. Weiss označil připravovanou spolupráci SDE a SDSS za historickou šanci ke sjednocení levicových sil na Slovensku na principu SI. Pro podpis smlouvy se pro SDSS ukázal být rozhodující A. Dubček. Nemohl se rozhodnout, zda bude kandidovat za HZDS nebo SDSS. Předseda Socialistické internacionály W. Brandt souhlasil s kandidaturou A. Dubčeka na post jednoho z místopředsedů SI. Jak vyplývá z publikace Dubček (2018) autorů M. Londáka a S. Michálka, v níž se ve své stati P. Weiss zabývá vztahem SDE a SDSS, W. Brandt podporoval vstup Dubčeka do SDSS pod podmínkou, že SDSS zruší koalici s SDE. Jiří Horák, předseda ČSSD, navíc odmítl poskytnout nově se rodícímu spojenímu finance. P. Weiss zde vychází z vystoupení Borise Zaly, předsedy SDSS v letech 1990 až 1992, na tiskové konferenci dne 13. března 1992. O den později následovalo oznámení A. Dubčeka, že se stane lídrem a předsedou SDSS, pokud bude zrušena koalice s SDE. „Zvítězila myšlenka vydat se sice těžší cestou, ale budovat sociální demokracii na vlastních základech” (Londák – Michálek 2018, s. 415), uzavřel A. Dubček své vystoupení.

Po odstoupení SDSS od připravované dohody o volební a povolební spolupráci se stal skutečností paralelní vstup obou uskupení do voleb. Poté, co u HZDS neobstála nabídka Rolnické strany Slovenska (RSS) o spojení, obrátila se RSS na SDE. Ani zde neuspěla. Navíc se Hnutie poľnohospodárov Slovenska (HPS) nedokázalo rozhodnout mezi SDE a Slovenskou národnou stranou (SNS). Vnitřní nejednotnost v řadách zemědělců tak zamezila koalici se Stranou demokratické levice. Osamocená SDE nicméně ve volbách 5.–6. června 1992 do SNR získala 14,7 % hlasů, tj. 29 mandátů. Skončila tak druhá za HZDS. Obdobný výsledek registrujeme i ve volbách do Federálního shromáždění (SL 14,44 %, SN 14,04 %).

SDSS zaznamenala ve volbách v červnu 1992 úspěch díky A. Dubčekovi jen ve SN FS (6,9 % tj. 5 poslanců). Ve volbách do SL FS a do SNR nepřekročila SDSS 5% hranici. Znovuobnovené jednání mezi SDE a SDSS uvedl A. Dubček těmito slovy: “Nebavme se o tom, proč nebyla koalice, ale o tom, co spolu dělat ve FS” (Londák – Michálek 2018, s. 424). Dohodu o spolupráci SDE a SDSS předsedové obou stran P. Weiss a A. Dubček podepsali 25. srpna 1992. Po debaklu SDSS ve volbách, kdy její rozhodující hlasy připadly většinou vítěznému HZDS, již „minulost” SDE sociálním demokratům nevadila. Za plnoprávného člena Socialistické internacionály byla SDSS přijata na 19. kongresu SI v Berlíně 15.–17. září 1992.

2. sjezd SDE

Po více jak rok trvající vládní krizi vstoupila SDE 15. března 1994 do přechodné vlády Jozefa Moravčíka, bývalého ministra zahraničí ČSFR (2.7.1992–31.12.1992). Z 18 členů Moravčikovy vlády obsadila SDE 7 křesel. S ohledem na skutečnost, že vláda J. Moravčíka byla menšinová a závisela na hlasech hnutí Spolužití vedené Miklósem Durayem a vzhledem k tomu, že se SDE veřejně zavázala k vyhlášení předčasných voleb, iniciovala jejich vypsání. Volby se konaly ve dnech 30. září až 1. října 1994.

Předcházelo jim svolání 2. sjezdu SDE na dny 22.5.–23. května 1993 do Žiliny. Nebyli na něj pozváni představitelé KSČM, přijeli však zástupci západních nekomunistických levicových

stran. Význam SĎL zvýrazňovala účast prezidenta Slovenské republiky Michala Kováče. Predsedníckou funkci obhájil P. Weiss, získal přes 90 % hlasů delegátů. Mezi zvolenými 4 místopředsedy nechyběli P. Kanis a M. Ftáčnik. Nově byl do ÚVV zvolen i tehdy ne ještě 30 letý Robert Fico.

Kromě inovovaného programového dokumentu „O co usiluje SĎL“ sjezd schválil ekonomický, sociální a zahraničně-politický program. Aktualizovaný text programu „O co usiluje SĎL“ posuzoval vývoj společnosti nejen po ekonomické stránce, ale i „z hlediska respektování zásad humanismu, ekologie a sociální spravedlnosti“ (Dokumenty 2. sjezdu SĎL 1993, s. 24).

SĎL vycházela z přesvědčení, že „transformaci na tržní hospodářství je možné uskutečnit demokratickými metodami, jež nevyžadují k překonání zaostalosti Slovenska polarizovat společnost“ (Dokumenty 2. sjezdu SĎL 1993, s. 24). Za základní předpoklad k řešení sociálně-ekonomických problémů pokládala SĎL „politiku národního porozumění“ (Dokumenty 2. sjezdu SĎL 1993, s. 24).

V tomto smyslu se přístup SĎL k ekonomickým přeměnám ve střední Evropě nelišil od názoru evropských levicových stran. Již 23. února 1992 představitelé 16 evropských levicových stran, včetně ČSSD a SĎL, kritizovali na konferenci v Terstu transformační procesy v ČSFR a v ostatních postkomunistických zemích zejména pro jejich sociální neúnosnost. Československé levicové strany tehdy zastupovali P. Weiss, Ivan Fišera a Valtr Komárek.

Postoj SĎL k federaci byl vyjádřen již ve volebním programu VPN. SĎL toto stanovisko převzala a P. Weiss jej publikoval ve své knize Máme republiku! V roce 2022 doslova napsal: „Základní suverenita je suverenita každé z obou národních republik, zatímco suverenita federace je suverenitou odvozenou, delegovanou. Obě národní republiky si mají spravovat své záležitosti samy, přičemž ve federální pravomoci ponechávají zahraniční politiku, obranu, finanční politiku a v přechodném období přesně dohodnuté funkce. Cílem našeho modelu jsou silné republiky, republikové vlády a parlamenty“ (Weiss 2022, s. 47–48).

Na tomto základě slovenská politická reprezentace, s výjimkou SNS, prosazovala zachování společného státu. Viděno z Bratislavy to byli Češi, „kdo by si měl předefinovat svou národní identitu“. Jako jediný si to z českých politiků uvědomil P. Pithart a navrhl tzv. dvojdomek. SĎL podpořila na půdě SNR Deklaraci SNR o svrchovanosti Slovenské republiky i text nové ústavy SR. Při hlasování o ústavním zákonu č. 542/1992 Sb. O zániku ČSFR, který byl předložen k hlasování ve FS ve středu 25. listopadu 1992 ve 13:21 hod., dva poslanci FS za SĎL, Štefan Nižňanský a Rudolf Tvaroška, zákon podpořili.

Samostatnost SR vnímala SĎL jako: „historickou příležitost na formování hospodářské strategie Slovenska, která zabezpečí pokračování změn tak, aby se zastavil prudký pokles výkonnosti slovenského hospodářství, obnovil se růst a udržela se sociální únosnost transformace“ (Dokumenty 2. sjezdu SĎL 1993, s. 27).

SĎL se ve svém programu orientovala jednak na vznik a rozvoj malého a středního soukromého sektoru schopného vytvářet nové pracovní příležitosti a jednak na zakládání nových samosprávných a družstevních podniků. Programově SĎL podporovala pluralitu vlastnických forem, hlavně pak vlastnictví založené na „přímém vlastnickém vztahu zaměstnance a manažera se spoluúčastí zaměstnanců na řízení“ (Dokumenty 2. sjezdu SĎL 1993, s. 28). V kapitole o sociálních garancích a sociálním partnerství SĎL vycházela z názoru, že charitativní činnost

a dobročinné organizace nemohou nahrazovat sociální politiku. Za chudobu je podle SDE spoluodpovědný stát, který „musí usilovat o takový vzestup hospodářství, aby mohl při respektování zásad sociální spravedlnosti vybudovat moderní systém sociálního zabezpečení“ (Dokumenty 2. sjezdu SDE 1993, s. 29).

Zahraničně-politická část programu vychází ze snahy SDE o vytvoření spravedlivého a bezpečného světového pořádku v duchu Charty OSN. Záruku bezpečnosti spatřuje SDE ve „vytvoření celoevropského systému kooperativní bezpečnosti, do něhož by měly být zapojeny všechny země světa“ (Dokumenty 2. sjezdu SDE 1993, s. 32). SDE se přihlásila k myšlence jednotné Evropy a připojila se ke snaze Socialistické internacionály spojit své úsilí o odzbrojení, sociální spravedlnost a zdravé životní prostředí. Současně vyzvala k reformě Mezinárodního měnového fondu a Světové banky.

Požadavek Socialistické internacionály „vytvořit celoevropský bezpečnostní systém“ se stal součástí i programových dokumentů SDE. Slovensko-české vztahy a udržování slovensko-české vzájemnosti pokládá všechna dokumentace, již měl pisatel možnost zevrubně zkoumat, za „nejdůležitější, nejsložitější a nejcitlivější“.

Zatím co 1. sjezd SDE odmítal začlenění ČSFR do vojenských uskupení, doznanly v tomto směru materiály 2. sjezdu nejzřetelnější proměnu. Vypovídá o tom zahraniční část programu „O co usiluje SDE“ s názvem „Za důstojné místo Slovenska ve světě“. Delegáti 2. sjezdu rozhodli „o přibližování Slovenské republiky k NATO“. Tento proces vyvrcholil 29. březnem 2004, kdy se Slovensko stalo členským státem Severoatlantické aliance. Česká republika spolu s Polskem a Maďarskem završila proces přibližování k NATO prostřednictvím aliančního programu Partnerství pro mír již 12. března 1999.

Volby 1994

„Za rozhodující kritérium pro výsledek voleb je považován vztah k „liberalismu“, přičemž tento termín je chápán jako univerzální označení pro demokracii obecně“ (Muránský 2004, *Marginalisierung der Linken* - <https://library.fes.de/pdf-files/id/01937.pdf>). Těmito slovy Martin Muránský, podle vlastního vyjádření, vymezil postoj jednotlivých stran ke svému státu. Toto hodnotové rozlišení, podle něho, mobilizovalo voliče ve prospěch jednotlivých stran.

Již v roce 1967 S. Rokkan a S.M. Lipset ve své knize „Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives“ chápali liberalismus především jako „možnost výběru“. Volby v totalitním systému z jejich pohledu „slouží jako legitimizační prostředek a představují rituály potvrzení v nepřetržité kampani proti skryté opozici a odpůrcům zavedeného režimu“ (Rokkan – Lipset 1967, s. 4). V konkurenčních stranických systémech „soutěživost jednotlivých stran pomáhá postavit národní vládu nad jakoukoli konkrétní skupinu držitelů funkcí“. Občané pak mají tendenci ztotožňovat politický systém s politikou představitelů jednotlivých politických stran. Tito činitelé „obvykle zneužívají národní loajalitu k získání podpory pro sebe“ (Rokkan – Lipset 1967, s. 4).

Do předčasných voleb 30. září – 1. října 1994 vstupovala SDE coby součást koalice Společná volba (SV). Tvořily ji SDE, SDSS, Strana zelených na Slovensku (SZS) a Hnutie poľnohospodá-

rov Slovenska (HPS). Jak se ukázalo po volbách, významný politický subjekt Združenie robotníkov (ZRS) překazil snahu SDL jít do voleb v rámci levicového bloku a kandidoval samostatně. ZRS získalo 7,34 % hlasů a koalice čtyř stran Společná volba se ziskem 10,41 % s obtížemi překonala 10% hranici nutnou pro vstup do parlamentu pro čtyřčlennou koalici.

Ján Ľupták, bývalý poslanec SDL, založil ZRS jako občanské sdružení v lednu 1992. V dubnu 1994 pak bylo ZRS přeregistrováno na politickou stranu. Ve volbách přesvědčilo 7,3 % voličů, (tj. 13 mandátů), což lze hodnotit jako výrazný úspěch, a rozhodlo se po krátkém váhání pro účast ve třetí Mečiarově vládě. 10. prosince 1994 po zasedání Republikové rady ZRS v Banské Bystrici oznámení o vstupu do vládní koalice s HZDS a SNS Ján Ľupták doprovodil těmito slovy: „Budeme se bít za dělníky a pracující lid a bránit jejich zájmy. Nebudeme sedět v křeslech“ (Minárik 1994b, s. 12-13). Vladimír Mečiar slovenskou vládu sestavil ze zástupců HZDS (11 ministrů), SNS (2 ministři), ZRS (4 ministři) a HPS (1 ministr). ZRS připadla 4 křesla v 18členné vládě, ale její složení se několikrát měnilo. Ve volbách v září 1998 již ZRS nezopakoval předešlý výsledek a s 1,3 % postupně upadlo v zapomnění.

Politická existence levicové protestní strany byla krátká. Nicméně tím, že v roce 1994 kandidovala samostatně, oslabilu SDL. J. Ľupták vstup SDL do vlády Jozefa Moravčíka (od 15. března do 13. prosince 1994) označil „za zradu z důvodu spolupráce s pravici“ (Kopeček 2007, s.190), čímž si získal nespokojené voliče SDL. Pro HZDS bylo ZRS spolehlivým partnerem a všichni 4 ministři, kteří zastupovali ZRS v koaliční vládě, mnohdy souhlasili s vládními rozhodnutími, jež byla protikladem levicového programu vlastní strany. „Např. při přijímání státního rozpočtu na rok 1995 nepodpořili poslanci ZRS zvýšení minimální mzdy“ (Kopeček 2007, s. 228).

Na druhou stranu se SDL v předvolebním období roku 1994 dopustila celé řady omylů. L. Kopeček zdůrazňuje následující skutečnosti, které ovlivnily rozhodování voličů SDL. A to „nevhodně načasovaný vstup SDL do vlády s pravicovými stranami několik měsíců před volbami a z toho plynoucí převzetí spoluodpovědnosti za nepopulární sociální opatření“ a samotné „vytvoření volební koalice s neznámým názvem“ (Kopeček 2007, s.191). SDL a P. Weiss osobně se, podle jeho vlastního vyjádření pro slovenské noviny Pravda, příliš zaměřili na integraci SDL s malými levicovými a středovými stranami, což bylo později vyhodnoceno jako chyba. Hlavní myšlenka volebního programu, tedy že SDL považuje za svou prioritu „pozdvížení střední vrstvy včetně kvalifikovaného dělnictva“ (Minárik 1994a, s. 11), voliči neuvěřili.

Největší pochybení předseda SDL spatřoval v komunikaci s veřejností. Příznivci Strany zelených ani sociální demokracie totiž nevolili Společnou volbu. Navíc se ministři ve vládě Jozefa Moravčíka chovali jako odborníci a podle Weissova prohlášení „nehráli v dresu SDL“. Většina jejich nepopulárních opatření k „uzdravení ekonomiky“ voliče nepřesvědčila.

Nezdar SDL ve volbách v roce 1994 byl počátkem zásadních změn ve vývoji strany. Celkově SV získala 18 mandátů, z tohoto počtu se SDL v nové NR SR mohla spoolehnout jen na 13 poslanců. Poklesla členská základna SDL. L. Kopeček udává až o polovinu oproti roku 1991, na 24 000 (údaj z roku 1995).

Pochybnosti o vedení strany v čele s P. Weisssem vyústily v sezvání členů Republikové rady 15. října 1994 do Bratislavy na neveřejné zasedání. V obsáhlé „informaci“ o příčinách volebního neúspěchu se v Novém slově kromě jiného praví: „Politika SDL byla málo srozumitelná, a proto málo přitažlivá pro občana, který nabyt pocit, že nepřihlíží k sociálnímu úpadku značné části

obyvateľ. Ve vedení SDE se objevily prvky návyku v komunikaci s veřejností. Ve vyjadřování lídrů strany docházelo k nahrazování termínů levicového slovníku méně zřetelnými výrazy. Tím vznikal dojem, že SDE opouští levicový prostor a ve vedení panuje rozkol. Potřebujeme posilnit levicovou orientaci, prosadit nová řešení, přehodnotit styl naší politiky, ale nepotřebujeme přehodnocovat program žilinského sjezdu“ (SDE 1994, s. 28-29).

P. Weiss a další členové vedení nabídli demisi. Republiková rada jim sice vyslovila důvěru a svolala 3. sjezd SDE na 18.–19. února 1995, ale následné zasedání Výkonného výboru SDE 29. října 1994 v Košicích rozhodlo o odvolání P. Weissa a M. Ftáčníka ze svých funkcí a jejich nahrazení místopředsdou NR SR Ľubomírem Fogašem a Robertem Fickem, předsdou poslaneckého klubu SDE. Na zmíněném zasedání VV SDE se také rozhořel spor o to, zda vstoupit do Mečiarovy vlády. P. Weiss se vlády HZDS – SDE „obával“ a byl proti. Opačný názor zastávali Peter Magváši, ministr hospodářství Moravčíkovy vlády, a Pavel Kanis, bývalý ministr obrany. Nebyl to však jediný spor, který musel VV řešit. Již 24. října 1994 označil P. Kanis za „historickou chybu“ březnové odvolání V. Mečiara. Stejně slovní spojení použil v souvislosti se vstupem SDE do Moravčíkovy vlády.

3. sjezd SDE

Třetí sjezd SDE rokoval ve dnech 18.–19. února 1995 v Popradu. S vědomím problematických aspektů, jejichž příčinou byl neúspěch strany ve volbách 1994, delegáti podrobili kritice dosavadní vedení SDE. V tomto kontextu je nutné říci, že v rámci posuzování předešlého období můžeme pozorovat značnou názorovou různorodost delegátů. V diskusi se vyprofilovaly dva momenty, na které předseda a další činitelé museli nejčastěji reagovat.

Za prvé vztah k HZDS a vládě V. Mečiara akcentoval na sjezdu především Ľubomír Fogaš, jenž byl vyzyvatelem P. Weissa ve volbách o předsednické křeslo. Podpořilo jej 82 z 243 delegátů, zatímco P. Weiss 131. M. Ftáčník obdržel 30 hlasů. „Právě Fogaš se v té době rýsoval jako hlavní reprezentant vznikající skupiny ve vedení strany, kterou lze s ohledem na její vztah k HZDS a V. Mečiarovi nazvat pragmatickou“ (Kopeček 2007, s. 192). Jméno Ľ. Fogaše se neobjevilo mezi nově zvolenými místopředsdy ani mezi členy Výkonného výboru SDE. Odmítl kandidovat s odůvodněním, že nesouhlasí s Weissovým vedením SDE. Za poslance NR SR byl opakovaně zvolen v roce 1994 i následně v roce 1998, kdy se stal navíc místopředsdou vlády SR.

Za druhé výtko o „nedostatečné levicovosti“ se stala důvodem úprav programu „O co usiluje SDE“. 3. sjezd stanovil tři hlavní atributy, jež charakterizují „demokratický socialismus“ jakožto „proces ekonomické a sociální demokratizace, sílící sociální spravedlnosti“, dále jako „ochranu a realizaci potřeb a zájmu pracujících“ a v neposlední řadě demokratický socialismus má představovat „mezinárodní hnutí za svobodu, sociální spravedlnost a demokracii, jehož cílem je dosažení mírového světa a překonání krize životního prostředí“ (Dokumenty 3. sjezdu SDE 1995, s. 1). Autor této studie pokládá precizaci termínu demokratický socialismus v programu 3. sjezdu SDE za nejvýznamnější změnu oproti materiálu 2. sjezdu. Program „O co usiluje SDE“, přijatý 2. sjezdem, se pouze hlásí k demokratickému socialismu jako „hnutí za svobodu, sociální spravedlnost a demokracii, jehož cílem je dosažení záruky lidských práv a občanských svobod pro

všechny“ (Dokumenty 2. sjezdu SĎĽ 1993, s. 24). Třetí sjezd navíc rozšířil textaci o „hospodářskou demokracii“, aniž by ji konkretizoval, a jež považuje „za stejně potřebnou, jako demokracii politickou“ (Dokumenty 3. sjezdu SĎĽ 1995, s. 1).

Ze sjezdového projevu P. Weissse vyplynulo, že za SĎĽ bylo zvoleno celkem 670 starostů a primátorů a v komunálních volbách přes 5000 poslanců. A právě klást větší důraz na praktickou politiku si vytkló za úkol nové vedení SĎĽ. Kromě předsedy P. Weissse jej tvořili nově zvolení místopředsedové Milan Ftáčnik, Pavol Kanis, Brigita Schmögnerová, Viliam Sopka a Juraj Horváth.

Vstup SĎĽ do Dzurindovy vlády

Do Nitry byl na dny 27. a 28. dubna 1996 svolán 4. sjezd SĎĽ. P. Weiss před uvedeným datem oznámil, že se již o předsednickou funkci nebude ucházet. Stále ale patřil mezi nejpoblárnější politiky na Slovensku. Po zasedání Výkonného výboru SĎĽ 15. dubna 1996 bylo zřejmé, že největší podporou z okresů disponují: R. Fico. J. Migaš, Ľ. Fogaš. Dva nejvýraznější kritici odstupujícího předsedy SĎĽ, Fico a Fogaš, uzavřeli politickou dohodu, podle níž se Fico vzdá kandidatury ve Fogašův prospěch. Fico tento krok okomentoval slovy, že oba mají „na všechny problémy shodné názory“ (Dokumenty 4. sjezdu SĎĽ 1996). Z 220 delegátů se pro velvyslance na Ukrajině Jozefa Migaše vyslovilo 135 delegátů. Ľubomír Fogaš, vědecký pracovník na PF UK Bratislava, získal 80 hlasů. Sjezd dále zvolil celkem 6 místopředsedů: P. Weissse pro mezinárodní otázky, B. Schmögnerovou pro hospodářskou politiku, bývalého ministra hospodářství Petra Magvašiho pro vnitropolitické otázky, Ľ. Fogaše pro politický systém a národnosti a R. Fica, pro sociální otázky a mládež. Nováčkem ve vedení se stal Jozef Zselenák jako místopředseda pro komunální a regionální politiku.

Potvrzením mezinárodního významu SĎĽ byla účast generálního tajemníka Strany evropských socialistů Jeana Francoise Vallina, stejně jako rakouských a švédských sociálních demokratů. Hosty kongresu byli prezident Slovenské republiky Michal Kováč a za HZDS Augustin Marián Húska.

V nově přijatém politickém programu s názvem Program oživení SĎĽ, jenž vycházel z Deklarace zásad Socialistické internacionály a jehož autorem byl P. Weiss, lze za základní myšlenku označit demokratický socialismus. Program oživení zahrnoval opatření v oblasti organizační a řídicí práce, v hospodářském zabezpečení činnosti SĎĽ a v personálním zajištění. Např. byl vytvořen systém kontaktních osob ve všech obcích. Jeho výsledným efektem měla být změna stylu a metod stranické práce. Nově zvolený předseda se zasadil o schválení Akčního programu, jenž měl být nápomocen při realizaci cílů Programu oživení. Oba programy se vzájemně nedoplňovaly, ale naopak, byly zcela protikladné. J. Migaš prostřednictvím Akčního programu kladl důraz na „prosazování levicového vývoje na Slovensku cestou sjednocení úsilí levicových sil ve volebním soupeření a v parlamentní praxi.“ (Dokumenty 4. sjezdu SĎĽ 1996, s. 19). Program oživení SĎĽ tak záměrně nebyl plněn a radikálně levicová rétorika nového předsedy stála u zrození vnitrostranické „modernistické frakce“. Bezprostředně po skončení sjezdu se neshody kolem plnění Programu oživení a Akčního programu rozhořely na jednotlivých zasedáních Re-

publikové rady SDL (RR). Ta se 29. listopadu 1997 neshodla na textu zprávy o činnosti a její projednávání bylo odročeno až na nově svolaný 5. sjezd SDL. Již zmíněná RR svolala 5. sjezd do Zvolenu a rozhodla o rozdělení jeho jednání na dvě části. Přijetí hodnotících zpráv, schválení kandidátky do parlamentních voleb a volební program byly zařazeny na první část kongresu 25. dubna 1998; vyhodnocení parlamentních voleb, personální otázky a postup SDL po volbách pak na druhý jednací den 24. října 1998. Rozepře však dál pokračovaly a kulminovaly na 6. sjezdu v Košicích v červenci roku 2000.

I když někteří členové SDL před parlamentními volbami, konaly se 25. a 26. září 1998, připouštěli povolební spolupráci i se stranami Mečiarovy vládní koalice, pokud ta zásadně změní styl vládnutí, 5. sjezdem přijatá rezoluce o politické situaci prakticky takovou možnost vylučovala. Ve slovenských novinách Pravda se píše: „SDL nezapomene na nedemokratické a protispolečenské působení současné vládní koalice.“ Do vlády vstoupíme jen s takovými politickými subjekty, které budou mít zájem na pozitivních změnách na Slovensku a s kterými dohodneme společný program. Současná vládní koalice takový zájem nemá a SDL ji nebude zachraňovat“ (ao 1998, s. 3). Skutečností zůstává, že HZDS považovala SDL za jednoho ze svých hlavních konkurentů.

Dubnové zasedání 5. sjezdu za hlavní cíl stanovilo návrat k vládě zákona a k právnímu demokratickému státu, stejně jako vybudování „únosného sociálně tržního hospodářství“. „Revoluční převratovou doktrínu“ (Dokumenty 5. sjezdu SDL 1998, s. 30–31) Mečiarovy vlády 5. sjezd ve svém volebním programu nahradil levicovou alternativou moderní společnosti „demokratického socialismu“, jejímiž deklarovanými cíli byly „demokracie, náprava privatizace a zabezpečení bezpečnosti občanů“ (Dokumenty 5. sjezdu SDL 1998, s. 30–31).

Na sjezdem schválené jednotné kandidátce pro celé Slovensko do NR SR najdeme toto pořadí jmen: J. Migaš, B. Schmögnerová, R. Fico, P. Kanis, P. Weiss, L. Fogaš, P. Magvaši, M. Ftáčnik a jako č.21 Pavel Koncoš.

Není bez zajímavosti, že ve stejný den se konal sněm HZDS v Košicích, který přijal programové teze, jejichž splnění, jak se v nich dočteme, „přivede“ Slovensko mezi nejrozvinutější státy světa. Jako svou prioritu si vláda určila vstup Slovenska do NATO a Evropské unie. V tomto bodě se programy SDL i HZDS shodovaly.

V parlamentních volbách 25. a 26. září 1998 skončila SDL se ziskem 14,66 % hlasů třetí za HZDS (27 %) a SDK (26,33 %). Voleb se zúčastnilo 82,24 % voličů. Předsedové SDL, Slovenské demokratické koalice (SDK), Strany maďarské koalice (SMK) a Strany občanského porozumění (SOP), jmenovitě Jozef Migaš, Mikuláš Dzurinda, Béla Bugár a Rudolf Schuster, podepsali 28. října 1998 koaliční dohodu. 5. sjezd, tedy jeho druhá část zahájená 24. října 1998 opět ve Zvolenu, zplnomocnil RR k dojednání konečného znění koaliční smlouvy, včetně složení vlády. SDL do vlády delegovala B. Schmögnerovou (finance), P. Kanise (obrana), P. Koncoše (zemědělství), L. Fogaše (místopředseda vlády pro legislativu), M. Ftáčnika (školy) a P. Magvašiho (sociální věci).

SDL ve vládě obsadila šest postů z dvaceti. Ostatní strany byly ve vládě zastoupeny takto: 9 ministrů (SDK), 3 ministři (SMK) a dva za SOP. Na funkci předsedy NR SR byl za SDL zvolen J. Migaš, v poměru hlasů 271 : 31, zatím co P. Weiss obsadil funkci předsedy zahraničního výboru NR SR. Obnovené jednání 5. sjezdu do funkce prvního místopředsedy vybralo R. Fica

(231 hlasů), jeho protikandidát M. Ftáčnik obdržel jen 74 hlasů. Dalšími místopředsedy se stali P. Weiss a tehdy 25 letý mluvčí SDE Ľubomír Andrassy. Vedení SDE doplňoval Ján Richter jako ústřední tajemník strany.

Nová Dzurindova vláda ale nenaplňovala představy SDE. Nejpopulárnější slovenský politik R. Fico zůstal mimo vládu. A právě to se stalo rozhodující v jeho dalším postupu. Republiková rada jej do vlády na ministerstvo spravedlnosti sice vyslala, ale premiér M. Dzurinda byl zásadně proti, odůvodňuje to Ficovým věkem 34 let. Nakonec se ministrem spravedlnosti stal Ján Čarnogurský (SDK), jenž původně kandidoval na pozici ministra obrany. Proti tomu ostře vystupovala SDE. J. Čarnogurský se již tehdy řadil mezi odpůrce přijetí Slovenské republiky do NATO a SDE se vždy prezentovala jako obhájkyň vstupů SR do NATO, tedy „kolektivního způsobu zabezpečení slovenské obrany a bezpečnosti v západoevropských strukturách“ (Dokumenty 5. sjezdu SDE 1998, s. 38), jak se praví v Programu oživení SDE a ve volebním programu.

Dzurindova vláda představovala „dva ideologicky odlišné póly – středopravý a středolevý. Postavení SMK a SOP ve vládě je možné vysvětlit hlavně snahou SDK a SDE získat lepší pozici při prosazování vlastních programových priorit“ (Slobodníková – Krno 2016, s. 87–88). Od počátků se SDE ve vládní koalici dostávala do sporů s ostatními jejími členy. Především to bylo kvůli nepopulárním sociálním opatřením, která byla v rozporu s volebním programem SDE. Aby bylo možné dál obhajovat zájmy méně majetných obyvatel Slovenska, sáhlo vedení SDE ke kritice vlastních vládních opatření. Alespoň tak J. Migaš obhajoval neobvykle kritický postoj vůči vlastním ministrům. Vynikal zde ministr zemědělství P. Koncoš, který se přidal na stranu zemědělských družstev a v červenci 1999 s nimi demonstroval proti vládní zemědělské politice. Nejkriklavějším příkladem nekonceptnosti vedení SDE bylo hlasování o opozičním návrhu na vyslovení nedůvěry vládě v dubnu roku 2000.

Jak uvádí Ľubomír Kopeček ve své publikaci Politické strany na Slovensku 1989 až 2008, poslanci SDE se ve své většině hlasování o odvolání premiéra nezúčastnili nebo se zdrželi hlasování. V diskusi je J. Migaš vyzval, aby odvolání premiéra podpořili společně s opozicí. Společně s Migašem a opozicí se za odvolání premiéra postavili ještě další čtyři zákonodárci. Proti návrhu na odvolání premiéra se vyjádřilo šest poslanců, mezi nimi i P. Weiss.

16. leden 1999 se ukázal být rozhodující pro další existenci SDE. Tehdy R. Fico abdikoval na funkci místopředsedy SDE a s řadou svých příznivců založil 8. listopadu 1999 nový politický subjekt nazvaný Smer. Jak autorovi této práce potvrdili jeho straníční kolegové, tím hlavním důvodem byla skutečnost, že jej vedení SDE neprosadilo do funkce ministra spravedlnosti. Následoval odliv členské základny, pokles voličských preferencí a rozdělení strany na dva nesmiřitelné názorové proudy. Ľubomír Kopeček je nazývá „modernistické křídlo“ (Weiss, Kanis, Ftáčnik, Schmögnerová) a „radikálně-socialistické křídlo“ (Migaš, Koncoš, Magvaši). Pokud měla být zachována jednota strany, 6. sjezd byl poslední možností.

Rozpolcená SDE a 6. sjezd

Průběh a závěry 6. sjezdu SDE předznamenaly otevřený konflikt mezi oběma frakcemi. Tak jako předešlý kongres, byl i on rozdělen na dvě části, personální a programovou. Personální

část, nutno dodat, že pro novináře byla uzavřená, zodpověděla v den jednání 8. července 2000 v Košicích otázky typu; kdo bude stát v čele SDL a jaká bude její orientace. O předsednictví se ucházeli M. Ftáčník a J. Migaš. Ten také sjezd zahájil ostrou kritikou ministrů za SDL. V konfrontačním projevu obvinil B. Schmögnerovou a P. Weisse z údajného „slabého prosazování volebního programu“ a z „opuštění levicových zásad“. Svě oponenty oslovil celkem zřetelně, „můžete svobodně odejít“. Programové prohlášení vlády ani účast ve vládě však nikdo z radikálně-socialistického křídla nezpochybnil. M. Ftáčník oproti tomu delegátům přiblížil svůj program, který měl představovat „reálnou levicovou politiku s konkrétními kvalifikovanými návrhy“ (Dokumenty 6. sjezdu SDL 2000). 450 delegátů se na sjezdu rozhodlo pro zcela nové vedení. 243 hlasů zvolilo J. Migaše předsedou strany, M. Ftáčník obdržel 182 hlasů. Místopředsedy se stali Branislav Ondruš, Ľubomír Andrassy a Milan Ftáčník. P. Weiss se vzdal možnosti kandidovat a zůstal řadovým členem členem SDL. Současně kongres vybral ze svého středu novou Republikovou radu a 25 členný Republikový výbor. Na svém prvním zasedání Republikový výbor vyjádřil podporu ministrům za SDL a souběžně se zavázal, že bude „vyžadovat od svých ministrů důsledné plnění Programového prohlášení vlády s důrazem na priority politiky SDL“ (Šedivý 2000, s. 2).

Druhá část 6. sjezdu byla svolána na sobotu 21. října 2000 opět do Košic. Na již otevřeném zasedání se sešli 433 delegáti, Republiková rada sjezdu předložila vizi konsolidace, jejíž resumé lze jazykem delegátů vyjádřit následovně:

- politické působení SDL od jejího vstupu do vládní koalice
- politické priority SDL na roky 2001 a 2002
- teze programu pro vstup do 21. století „Udělejme Slovensko lepší“
- usnesení 6. sjezdu

Zisk 492 507 hlasů v parlamentních volbách 1998 SDL vyhodnotila jako úspěch. Volební program pod heslem „Lépe žít“ akcentoval cíle, na nichž mezi delegáty panovala shoda. Patřilo mezi ně: zlepšení uplatnění mladých lidí; snížení nezaměstnanosti a snížení počtu lidí, odkázaných na sociální výpomoc; reforma veřejné správy, zdravotnictví a školství.

Hodnotící zpráva za „nestandardní“ označila postup J. Migaše při hlasování o vyjádření nedůvěry předsedovi vlády a vyslovila politování nad odchodem R. Fica z SDL. Zpráva konstatovala, že „SDL doplatila na neprincipiálnost při zhodnocování preferenčních hlasů nejpoulnějšího politika a pomohla na svět nové konkurenci“ (Dokumenty 6. sjezdu SDL 2000, s. 13).

K účasti SDL ve vládě J. Migaš v úvodním projevu zdůraznil, že „SDL je a bude ve vládě jasným přínosem a iniciátorem pozitivních opatření“ (Dokumenty 6. sjezdu SDL 2000, s. 25).

Cílem přívrženců poraženého kandidáta na předsedu M. Ftáčníka bylo vyvolat na sjezdu změnu ve stanovách umožňující vznik názorové platformy. Hlásilo se k ní 38 osobností z řad SDL, přičemž na poradu v Lučenci jich 14. října 2000 dorazilo 16. Svůj počín odůvodnili neustále klesajícími preferencemi a ztrátou vlivu strany.

K této skutečnosti J. Migaš uvedl: „Platformě jako soutěži myšlenek jsem se nikdy nevyhýbal. Nepředstavuji si ale platformu tak, že bude fungovat jako jakási veřejná oponentura, když vedení strany vydá politické stanovisko, platforma ho vzápětí popře. Byla by to cesta do pekla!“ (Dokumenty 6. sjezdu SDL 2000, s. 30) a současně sjezdu navrhl, aby hledal mechanismus, který zohlední menšinový a alternativní názor.

Sjezd o eventualitě frakcí v SĎL nerozhodl a usnesením zplnomocnil Republikovou radu, aby tak učinila do 30. června roku 2001. V únoru 2001 Republiková rada existenci platformy ve straně zamítla. Stejně tak sjezd nepřijal návrh P. Weissa na uspořádání programové konference k 10. výročí vzniku SĎL. V usnesení se tento bod sice objevil, ale předcházelo mu ustavení 54 členného programového fóra, které mělo na konferenci připravit příslušné dokumenty. To vše se ale mělo odehrát v době, kdy „iniciativa SĎL“ s názvem „Moderní evropská socialistická strana“ již byla na světě.

V závěru svého vystoupení J. Migaš vyzval ostatní levicové strany, spolky a občanská sdružení, aby na základě společných hodnot vytvořily „novou jednotnou levičičku“. Na kongresu přítomný předseda Smer R. Fico coby host sjezdu tuto výzvu ocenil a vyjádřil přesvědčení, že z SĎL a Smer opět vznikne „nové, dynamické, efektivní a pro veřejnost přijatelné vládní uskupení“ (Dokumenty 6. sjezdu SĎL 2000, záznam z diskuse, s. 26).

Program do 21. století

Přijetí nového programu pro vstup do 21. století s názvem „Udělejme Slovensko lepší“ předcházelo vymezení politických priorit na roky 2001–2002. Sjezd stanovil tři, a to:

- prosazování politických změn vládní hospodářské politiky
- řešení sociálních problémů společnosti
- posílení samosprávy

V preambuli nového programu se SĎL definuje jako strana „demokratických socialistů“ hlásící se k „demokratickému socialismu“, jehož cíle „jsou aktuálnější než kdykoliv předtím“. Na cestě „k obrodě socialistických ideálů“ se SĎL „bude opírat o pevné principy Socialistické internacionály“ (Dokumenty 6. sjezdu SĎL 2000, s. 46). Cíle demokratického socialismu program blíže nespecifikuje a více je nezmiňuje. Radikálně levicové pojetí demokratického socialismu, na němž v SĎL nepanovala shoda, je obsahem 1. a 2. kapitoly programu „Udělejme Slovensko lepší“.

V 18 stránkovém programu autoři největší důraz kladou na třetí kapitolu s názvem Ekonomika je prostředkem pozitivních změn. Je zde z důvodu legislativní nepřipravenosti, chaotičnosti a klientelismu s následným poklesem výkonnosti ekonomiky odmítnuta „slovenská cesta transformace“. SĎL ve svém programu navrhuje „korekci hospodářského života směrem k sociálně a ekologicky orientované tržní ekonomice evropského typu“ (Dokumenty 6. sjezdu SĎL 2000, s. 57) spolu se strategií koordinované hospodářské politiky. Za tímto účelem chce iniciovat „reformu daňového a sociálního systému, reformu zdravotnictví a vzdělávací soustavy“ (Dokumenty 6. sjezdu SĎL 2000, s. 57). V oblasti bezplatného vzdělávání a zdravotnictví požaduje SĎL ve svém programu zásadní změny, které by odpovídaly „globální informační společnosti“ (Dokumenty 6. sjezdu SĎL 2000, s. 58).

SĎL hodnotila uplynulých 10 let probíhající transformace rozporuplně. Sice podle názoru většiny delegátů urychlila společenský pokrok, ale privatizace se zvrhla v rozkrádání společného bohatství. Proto SĎL bude hledat alternativní řešení, které by dalo pokračování reformy „lidský“ rozměr.

V hledání alternativních řešení nedošlo mezi oběma křídly ke společné dohodě. „Jasná představa o budoucnosti“, jak zní název druhé kapitoly, obě frakce rozdělovala. Programové otázky byly svěřeny 54 člennému programovému fóru. Nadmíru složitý systém vyhodnocování připomínek delegátů 6. sjezdu; celá příprava programu měla trvat dva roky; již nestačil ovlivnit vývoj v SDE.

Mezinárodní část programu hovoří o sjednocené Evropě jako o „našem novém domově“. V závěrečné kapitole s názvem „Otevřená země v globálním světě“ jako jedna z mála politických stran v celém bývalém Československu

- vítá prohlubování dialogu mezi civilizacemi
- považuje mír za nejvyšší morální princip své politiky
- vnímá Slovensko jako součást globálního systému bezpečnosti garantovaný OSN

podporuje jaderné i konvenční odzbrojení

Svým usnesením 6. sjezd schválil teze programu „Udělejme Slovensko lepší“ a na základě kritiky ekonomického stavu země, jež na sjezdu zazněla, uložil Republikové radě připravit návrh hospodářské politiky SDE. Ministrům vlády Slovenské republiky a poslancům Národní rady Slovenské republiky za SDE kongres doporučil „podporovat v připravovaném návrhu vysokoškolského zákona zachování bezplatného vysokoškolského studia ve všech jeho formách“ (Dokumenty 6. sjezdu SDE 2000, usnesení). V těchto dvou bodech se do usnesení promítla vzrušená diskuse, jež sjezdové jednání doprovázela a jejíž stenografický záznam má autor této práce k dispozici.

M. Ftáčník v rámci diskuse sjezdu navrhl doplnění politického programu politickými prioritami. Konkrétně se jednalo o změnu hospodářské a sociální politiky vlády a posílení samosprávy. Jako samostatný bod lze chápat požadavek na zahájení diskuse o úloze levice při modernizaci země spojenou s kategorií etiky v politice. Delegáti Ftáčníkův návrh akceptovali a do usnesení jej zařadili.

Jistým překvapením pro některé delegáty bylo zdvořilostní vystoupení R. Fica, v němž, jak již bylo uvedeno, vyslovil přesvědčení, že by mohlo do budoucna vzniknout vládní uskupení Smer a SDE. Sklidil bouřlivý potlesk, na což reagovala B. Schmögnerová těmito slovy: „Je pro mě nepochopitelné, že člověk, který stranu využil a těžil z ní, může zažít tak velký potlesk“ (Dokumenty 6. sjezdu SDE 2000, záznam z diskuse, s. 200). Ve svém vystoupení jmenovala i, podle jejího názoru, hlavní příčinu neutěšené sociálně ekonomické situace. Byla jí Mečiarova privatizace 1994–98. Důsledky takovéto transformace budou Slovensko provázet desetiletí, uvedla. 6. sjezdem přijatá rezoluce vnímala s pochopením nelibost občanů Slovenska se stavem společnosti. „Tuto nespokojenost SDE nechápe jako signál k rezignaci, ale naopak, je pro ni výzvou ke změně politiky celé vládní koalice. Proto delegáti kongresu rozhodli o setrvání SDE ve vládě“ (Dokumenty 6. sjezdu SDE 2000, usnesení).

Zánik SDE

Košický sjezd definitivně rozhodl o budoucnosti SDE. Její zakladatelé se ocitli v menšině a neměli již možnost stranu dál ovlivňovat. Na 7. sjezdu v Trnavě 17. listopadu 2001 již J. Migaš

nekandidoval a novým predsedom sa stal Pavel Koncoš, ministr zemédělství 1998–2002. Jeho protikandidáty byli P. Weiss a M. Ftáčník. Po oznámení výsledků, pro P. Koncoše hlasovalo 256 delegátů ze 411, se oba poražení představitelé platformy Moderní evropské socialistické strany spolu s ministryní B. Schmögnerovou vzdali úsilí o místopředsednictví v SDL. Po odvolání ministryně financí B. Schmögnerové z funkce se P. Weiss a M. Ftáčník rozhodli zaregistrovat 1. března 2002 nový politický subjekt s názvem Sociálně demokratická alternativa (SDA). Navíc již v lednu 2001 abdikoval z funkce ministra obrany P. Kanis. Předsedou SDA byl na jejím 1. sjezdu v dubnu 2002 zvolen ministr školství M. Ftáčník. Reakce SDL byla okamžitá. Republiková rada SDL M. Ftáčníka 18. dubna 2002 odvolala z ministerské funkce.

V parlamentních volbách 20. a 21. září 2002 utrpěly obě levicové formace porážku. SDA získala 1,79 % hlasů, SDL 1,36 %. Zvítězilo HZDS s 19,5 % před SDKÚ-DS s 15,09 % a Smer s 13,46 % hlasů. Není bez zajímavosti, že propadu SDL využila i KSS a se 6,33 % její zástupci vstoupili do NR Slovenské republiky.

Následovala rezignace P. Koncoše z čela SDL. Řízením strany byl pověřen místopředseda Ľubomír Petrák, dlouholetý starosta Hurbanové Vsi v okrese Senec. 9. sjezd SDL 26.–27. dubna 2003 v Lučenci jej zvolil do funkce předsedy. Vzhledem k tomu, že SDL byla úspěšná v krajských a komunálních volbách v letech 2001, respektive 2002, a vzhledem k tomu, že podle výroční zprávy za rok 2003 disponovala „majetkem v hodnotě 50 milionu korun“ (Kopeček 2007, s. 200), včetně bývalého ústředí strany v Gunduličové ulici v centru Bratislavy, bylo sloučení s SDL pro Smer atraktivní. Rozhodl o něm 10. sjezd SDL 4. prosince 2004 v Banské Bystrici. Navenek byl zánik SDL k 31. prosinci 2004 prezentován jako „sjednocování levice tváří v tvář radikálním reformám pravicové vlády“ (Kopeček 2007, s. 201). Představitelé bývalé SDL „získali nárok na zastoupení ve strukturách Smeru.“ (Kopeček 2007, s. 201). Jednalo se o nově zvoleného europoslance Vladimíra Maňka, který se stal místopředsedou Smeru. Dále o ústředního tajemníka SDL Jána Richtera a předsedu SDL Ľubomíra Petráka, již byli kooptováni do předsednictva Smeru. Řadoví členové se postupně přeregistrovali; do února 2005 tak z 9800 straníků učinilo 4735 (Kopeček 2007, s. 202). Netýkalo se to ale bývalých předsedů P. Koncoše a J. Migaše, ti byli pro Smer nepřijatelní. Stejně tak se přeregistrace nevztahovala na samotné zakladatele SDL P. Weiss a M. Ftáčníka.

Druhý sjezd SDA 27. listopadu 2004 rozhodl o splnutí SDA a Smeru za obdobných podmínek jako v předešlém případě. Ovšem s tím rozdílem, že nikdo z SDA nebyl přibrán do předsednictva Smeru. Takto vedením Smeru veřejně demonstrováný nezáměr o přední činitele modernistické iniciativy SDL poznamenal vztahy i uvnitř slovenské levice.

Naděje vkládané do změny vedení v čele s předsedou Pavlem Koncošem se ukázaly být iluzí. Odchody dál pokračovaly. Vznik konkurenční SDA byl důsledkem rozkolu v SDL, jenž započal vážně ohrožovat její samotnou existenci již v roce 2000 na 6. sjezdu. Ani jedna ze soupeřících frakcí si toto nebezpečí patrně neuvědomovala.

V dubnu 2003 ještě přijal lučenecký 9. sjezd tzv. Projekt působení SDL v letech 2005–2006. Cílem bylo získat takovou podporu veřejnosti, aby se v roce 2006 stala SDL opět parlamentní stranou. Částečným úspěchem bylo 13. června 2004 zvolení Vladimíra Maňka za poslance Evropského parlamentu. Ale již o několik dnů později červnové zasedání Republikového výboru v nově schváleném Projektu dalšího působení SDL muselo konstatovat, že „SDL již nemá dost

vnitřních sil na další efektivní politické působení“ (Dokumenty 10. sjezdu SDE 2004). Plán nabídl následující tři možnosti:

- další samostatné působení SDE
- spojení se Smer
- integraci neparlamentních levicových sil

Republikový výbor se přiklonil ke druhé variantě s tím, že „šance obnovit původní sílu a stát se opět parlamentní stranou bohužel vyhasly“ (Dokumenty 10. sjezdu SDE 2004). 10. sjezd SDE v prosinci 2004 pak již definitivně dopsal jednu kapitolu novodobé historie levice na Slovensku.

Závěr

Byla to bývalá SDE, kdo šířil myšlenky demokratického socialismu, svobody a hodnoty sociální spravedlnosti. V dobách svého vzniku přijala princip politické plurality a přihlásila se k moderní evropské levici. V 90. letech koncentrovala pod svou značkou značný lidský potenciál. Někteří její bývalí členové po splynutí se Smer ztratili pocit, že jsou přirozenou součástí slovenské levice. Od počátku své existence SDE musela čelit nevybírávému tlaku některých politických stran.

Po celou dobu své existence se hlásila k demokratickému socialismu, její voličskou podporu ve volbách 1994, 1998 a 2002 však snižoval nesoulad mezi záměry vyjádřenými v jednotlivých programech a praxí uplatňovanou v Moravčíkové a Dzurindově vládě. Komunikace ministrů s veřejností, zvláště pak ministryně financí B. Schmögnerové, neodpovídala sociálně demokratické orientaci SDE. Spíš připomínala rétoriku pravicových ministrů. Alespoň takto to pochopili voliči.

Už půlroční spoluvládnutí SDE, SDK, SMK a SOP způsobilo pokles voličských preferencí. Rozpor mezi „programovou teorií“ a „programovou praxí“ vytvořil prostor pro zformování radikálně-socialistického křídla. Došlo tím k vnitrostranickému sporu, který ani jedna z frakcí nedokázala vyřešit. J. Migaš vsadil na kartu přímé komunikace s voliči a tím krizi SDE jen prohluboval. Jeho osamocené a neúspěšné hlasování za odvolání premiéra plně odhalilo nejednotnost ve vedení SDE, rodící se bezmocnost a nedůvěryhodnost strany. „Opomenutí“ nominovat R. Fica do Dzurindovy vlády pak nutně muselo vyústit v založení nové strany.

Shrneme-li vývoj nově vzniklé reformní levice v podobě SDE, můžeme konstatovat, že plně akceptovala polistopadový demokratický politický systém a zavedení tržního hospodářství. Ekonomickou transformaci chápala jako nevyhnutelný proces, byť se značnými výhradami; současně trvala na zachování důrazu na sociálně tržní ekonomiku, právní stát, smíšené vlastnictví, ekologii, vzdělání a evropskou integraci. Proces „poevropštění“ programatiky sehrál v případě SDE významnou úlohu. Zejména v letech 1994–1998, kdy se Slovensko „vzhledem na autoritativní tendence ve vnitropolitickém vývoji dostalo do částečné mezinárodní izolace a ocitlo se mimo hlavní proud evropské integrace“ (Marušiač 2016, s. 277). SDE po celou dobu své existence vyvíjela maximální úsilí s cílem „získat pozvání k přístupovým rozhovorům s EU“ (Marušiač 2016, s. 277).

Uvědomuji si, že otázka ideologického ukotvení SDE vyžaduje detailnější pohled, a proto tento aspekt bude předmětem podrobnější analýzy v další studii. Po roce 1989 se zcela změnilo

„globální hřiště“ a otevřely se možnosti pro hledání alternativ. Jednotliví aktéři se pohybovali v proměnlivém terénu nově nabyté demokratizace. Nabízí se tak otázka, zda ve slovenském reformním levicovém hnutí existují zárodky pro řešení problémů dnešních generací.

Dokumenty

DOKUMENTY I. SJEZDU SDE (1992). Bratislava: Perex, 1992. In *Příloha Nového slova* II, 2, 3, 20.1.1992
 DOKUMENTY II. SJEZDU SDE (1993). Bratislava: ÚVV SDE, 1993
 DOKUMENTY III. SJEZDU SDE (1995). Bratislava: Perex, 1995. In *Příloha Nového slova*, V, 12, 20.3.1995
 DOKUMENTY IV. SJEZDU SDE (1996). Bratislava: ÚVV SDE, 1996
 DOKUMENTY V. SJEZDU SDE (1998). Bratislava: ÚVV SDE, 1998
 DOKUMENTY VI. SJEZDU SDE (2000). Bratislava: Republiková rada SDE, 2000
 DOKUMENTY X. SJEZDU SDE (2004) Bratislava: Republiková rada SDE, 2004
 DOKUMENTY z Konference komunistických a dělnických stran (1976). Berlín 1976. Praha: Svoboda, 1978, 292 s.
 DOKUMENTY KBSE - ZÁVĚREČNÝ AKT (1975). Helsinky 1975. Praha: Svoboda, 1975, 123 s.
 DŮVODOVÁ ZPRÁVA. *Ústavní zákon o způsobu zániku ČSFR* (1992). Vládní návrh č. 72 ze dne 3.9.1992, FS ČSFR

Literatura

ANDĚLOVÁ, Kristina - SUK, Jiří - ZAHRADNÍČEK, Tomáš (2023). *Pro nás dějiny nekončí: Politická práce a myšlení českého levicového exilu (1968–1989)*. Praha: Argo, 2023, 353 s.
 AO (1998). Potřebujeme zmenu In *Pravda* LXXIX, 96, 27. 4. 1998, s. 3.
 BABIC, Marián (1992). Program pre nové storočie. In *Nové slovo* II, 39, 28.9.1992, s. 4–5
 BARŠA, Pavel - ČÍSAŘ, Ondřej (2004). *Levice v postrevoluční době*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, 210 s.
 BĚLOHRADSKÝ, Václav (1999). *Eseje o nedávné minulosti a blízké budoucnosti*. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999, 162 s.
 CARRILLO, Santiago (1977). *Eurocomunismo y Estado*. Barcelona: Editorial Critica, 1977, 218 s.
 DINUŠ, Peter (2016). *Základné smery vývoja ponovembrového politického myslenia*. In: PEKNÍK, Miroslav. (ed.): Pohľady na slovenskú politiku po roku 1989. I. časť. VEDA - Vydavateľstvo SAV, Bratislava 2016, 585 s.
 DINUŠ, Peter (2021). *Vývoj komunistického hnutia na Slovensku v rokoch 1989–1992*. In: PEKNÍK, Miroslav. (ed.): Cesta Slovenska k vzniku samostatného štátu v roku 1993. Bratislava: Ústav politických vied SAV, Veda, vydavateľstvo SAV, 2021, 486 s.
 KOPEČEK, Lubomír (2000). Transformace slovenské komunistické strany – případ relativního úspěchu transformace. In *Středoevropské politické studie/Central European Political Studies Review* 2, 4, s. 23–31
 KOPEČEK, Lubomír (2001). Transformace slovenské SDE – příčiny omezeného úspěchu In: *Středoevropské politické studie/Central European Political Studies Review*, 2,1, s. 49–64.
 KOPEČEK, Lubomír (2003). *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Brno: MPU MU, 2003, 178 s.
 KOPEČEK, Lubomír (2007). *Politické strany na Slovensku 1989–2008*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 628 s.
 KOPEČEK, Lubomír - HLOUŠEK, Vít (2002). *Rudí a růžoví. Transformace komunistických stran*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 280 s.
 KRNO, Martin - MIŠŮRO, Petr (1991). Strana demokratickej ľavice In *Pravda* LXXII, 23, 28.1.1991, s. 1–2.
 KRNO, Svetozár - SLOBODNÍKOVÁ, Marcela (2016). Politické strany a hnutia na Slovensku. In PEKNÍK, Miro-

- slav (ed.): *Pohľady na slovenskú politiku po roku 1989. II. časť*. Bratislava: VEDA – Vydavateľstvo SAV, 2016, s. 66-113.
- LONDÁK, Miroslav – MICHÁLEK, Slavomír (2018). *Dubček*. Bratislava: VEDA - Vydavateľstvo SAV, 2018, 530 s.
- MARUŠIAK, Juraj (2016). Slovenské politické strany a vstup SR do EU (do roku 2012). In PEKNÍK, Miroslav. (ed.): *Pohľady na slovenskú politiku po roku 1989. II. časť*. Bratislava: VEDA - Vydavateľstvo SAV, 2016, s. 275-316
- MINÁRIK, Pavol (1994a). SDE chce pozvednúť strednú vrstvu In *Rudé právo* IV, 166, 18.7.1994 s. 11.
- MINÁRIK, Pavol (1994b). SDS o své roli ve vládě In *Rudé právo* IV, 291, 12.12.1994, s. 12-13.
- MURÁNSKÝ, Martin (2004). *Marginalisierung der Linken*. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2004, 12 s. Dostupné na internete: <https://library.fes.de/pdf-files/id/01937.pdf>
- ŠEDIVÝ, Vladimír (2000): Podpora ministerke In *Pravda* LXXXI, 163, 17.7.2000, s. 2.
- PSO (1990). Vyhlásenie platformy socialistickej orientácie In *Pravda* LXXI., 207, 4.9.1990, s. 6-7.
- ROKKAN, Stein – LIPSET, Seymour M. (1967). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press, 1967. s.
- RYCHLÍK, Jan (2002). *Rozpad Československa. Česko-slovenské vzťahy 1989–1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002, 448 s.
- SDE (1994): Informácia z Republikovej rady Strany demokratickej ľavice. In *Nové Slovo* IV, 44, 31.10.1994, s. 28-29
- WEISS, Petr (2022). *Máme republiku!*. Bratislava: Dixit s.r.o., 2022, 192 s.
- ZALA, Boris - HOTÁR, Viliam et al. (1996). *Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku*. Bratislava: A.M.AXON.s.r.o., 1996, 499 s.